

Вступ

Останнім часом український іконопис переживає доволі бурхливий розквіт, що відображується як у суто наукових, так і у виданнях, сказати б, репрезентативно-подарункового типу. Пробудження зрозуміле. Після усунення табу на сакральну творчість з'явилася не лише благодатна нагода заповнити духовний вакуум, а на рівні сучасної науки та світогляду відобразити-осмислити колосальний феномен українського іконопису. Даний феномен належить до таких базових явищ духовної культури і матеріальної цивілізації українського народу, як сакральна архітектура, хоровий спів та інші явища християнського всесвіту, які визначили, з одного боку, неповторну сутність українського народу у його історичному розвитку, засвідчуючи його вершинний (ідеальний) духовно-мистецький потенціал у часі й просторі, а з іншого – місце і роль українців у духовному поступі суміжних народів.

Богослови і мистецтвознавці різних країн світу у другій половині XX ст.. почали приділяти особливу увагу іконознавству, зокрема таким його царинам, як духовна природа ікони, її відмінності від інших видів релігійного малярства, історія ікони в різних країнах християнської культурної традиції, богословіє ікони, іконографія, техніка іконопису. Як це не дивно, саме Захід зумів по-новому оцінити східну ікону, відкрити світові її велич. Але варта зрозуміти, що ікона – це не екзотика (саме так часом сприймають її представники західної християнської цивілізації), а необхідний атрибут Богослужіння.

Важливо пам'ятати, що іконографія все ж таки має східні джерела, які є загальнопризнаними. Одночасно в контексті східних (візантійського, зокрема) джерел має своє походження і українська ікона. Україна прийнявши християнство із Візантії (988), прийняла разом з тим і його церковне мистецтво (скульптура, іконопис, хоровий спів), яке з часом викристалізувалось у власне. Грецькі майстри, які приїжджали на Україну із Митрополитами, з часом передавали свій хист і майстерність українським митцям, а ті поступово вносили у здобутки (надбання) свої національні елементи.

Показати історичний розвиток української ікони, її походження – це і є одним з основних мотивів написання цієї праці. Оцінюючи ікони XVI ст., ми можемо побачити елементи іконописання, які є притаманні виключно українській іконі. Які мотиви внесення цих змін? Чи є, властиво, українська ікона іншою за стилем написання? Чи історично вона невіддільна від надбання світового розвитку іконопису? На ці і на ще багато інших запитань планується дати відповідь у цій праці.

Це дослідження базуватиметься на праці відомого українського науковця, який приділив багато уваги саме цій ділянці – Д.Степовика. Крім того буде використано дослідження і інших науковців, таких як: І.Свенціцький, В.Свенціцька, В.Овсійчук, О.Сидор, о.І.Музичка. Але, щоб більш ширше історично окреслити повстання ікони, зокрема української, потрібно розпочати цей історичний перегляд від самих початків її виникнення, її писання, згадати про проблеми, які виникали на шляху розвитку іконопису (іконоборство), аж до XVI ст., який був апогеєм розвитку українського іконопису, після якого пішов його спад. Основним джерельним твором для написання цієї праці є твір Д.Степовика "Історія української ікони X-XX ст.". Саме в ньому автор дає глибокий і докладний аналіз розвитку української ікони з X по XX століття. У своєму дослідженні він не черпає суто з одного джерела (українського), але звертається також і до церковного мистецтва Болгарії, Румунії, Росії та багатьох інших, що дає йому можливість бачити ширше і

повніше поширення іконопису в Європі та його розвиток в ній.

Метою даної праці є спроба показати розвиток українського іконопису, як однієї із складових частин християнського іконопису, а не як щось відірване, суто українське. Це дослідження є однією із спроб заглянути, сягнути глибини українського церковного мистецтва, зокрема іконопису.

Щоб більш докладніше висвітлити тему цієї праці, читачу запропонована структура, за якою можна прослідкувати певний шлях розвитку українського іконопису.

У першому розділі ми спробуємо розглянути шлях виникнення і розвиток ікони від часу перших християн (період катакомб) аж до середньовіччя (XV ст.). Саме в цей період вимальовувалися перші риси і символи в іконописанні. Саме поштовх до ікон описання, яке було нерозривно пов'язане із християнством, став причиною до розповсюдження ікон разом із поширенням християнства у світі. Тому немає ніяких причин говорити про виникнення якогось ізольованого, на окремій території, іконопису.

Повстання ікони має богословське підґрунтя, що яскраво виявилось у період іконоборства. Цей важливий для християнства період показав, що було відкинуто розуміння ікони як ідола, а виявлено її глибше розуміння. Ікона це видимий знак одкровення тайни воплочення, воскресіння і спасіння. Саме в цей період Отці Церкви, а це такі як: Діонісій Ареопагіт, Іван Дамаскин, Теодор Студит, у своїх працях розкривають правдиву суть ікони.

Із прийняттям християнства Київською Руссю, ікона вже займала своє гідне місце у Церковному сакральному мистецтві, а також продовжила свій розвиток у місцевій українській культурі. Цей розділ якраз і завершується коротким історичним оглядом розвитку ікони з X по XV ст., тим самим підводячи до другого розділу цієї праці, у якій вже конкретно розглянемо український іконопис XVI ст., який, як вже було попередньо сказано сягнув апогею свого розвитку.

Отже у другому розділі буде показано новий підхід до іконописання. Новизна цього підходу полягає не у відході від іконописних канонів, які Україна перейняла від Візантії, а у багатому внесенні своїх національних елементів в іконопис, яке вже почалось з X ст. В українську ікону XVI ст. вже вносяться світські мотиви. Це і реалізм (обличчя – подібне до натурального; пейзаж – дерева, будівлі, які зображуються у натуральному вигляді), і тривимірність (завдяки цьому елементу ікона була частково наближена до картини), і колористика, у руках святих з'являються різні атрибути (які щось символізували), по краях ікон малюються цілі житійні сцени. Народна ікона, або як ще її називають народний примітивізм, як одне із відгалужень українського іконопису набуло широкого розвитку на території Перемишльщини та Закарпаття. Народний іконопис не вкладався у рамки прийнятих Візантійських іконографічних схем. Цей іконопис був обумовлений соціально-економічними, політичними та релігійними факторами.

Також слід зауважити регіональний розвиток іконописання, який був не однаковий. Східну і західну територію України можна умовно поділити за розвитком іконописання. Хоч в українському іконописі зберігалися тенденції відходу від канону Візантійського іконописання, але також був помітним вплив ренесансної культури, яка прийшла із Заходу. Розвиток іконописання Східної та Західної України проходив паралельно, але водночас був наповненим своїми характерними відмінностями.

Щоб досягнути більш повне і докладне розкриття теми даної праці, нами буде використано метод історичного дослідження із елементами порівняльного аналізу та синтезу.

Висновки

Ретроспективний погляд на українську ікону від самого Володимирового хрещення Русі-України 988 року й до сьогодні, показує, що в іконописі відбувалося поступове “вивітрювання” візантизму, причому в найголовніших його рисах – східній іконографії святих ликів (вони змінювалися на західні, на європейські); площинному трактуванні простору (він змінювався на осяжний, тривимірний); зворотній перспективі (вона в Україні майже не застосовувалася, а з самого початку була прямою, або плановою); деформації доквілля (воно змінювалося в напрямі анти деформації, тобто прямого і реального зображення речового оточення біля святих людей). Це “вивітрювання” важливих ознак візантизму з українського сакрального мистецтва відбувалося дуже повільно, майже непомітно, триваючи від XI до XV століття включно.

Вже в українському малярстві перемагають тенденції місцевого значення, зміцнюються зв'язки з мистецтвом західних країн, вимальовуються принципи стильового розвитку ікони та інших видів і жанрів церковного мистецтва. Процес “вивітрювання” візантизму в церковному мистецтві України прискорюється в другій половині XV століття, а у XVI столітті українське сакральне мистецтво в стильовій царині є більш ренесансним, аніж візантійським.

Ми звернули увагу читача лише на деякі аспекти і тенденції (розвитку) малярства XVI ст., але навіть з такого побіжного огляду видно, що мистецьке життя пульсувало досить інтенсивно у різних осередках, різнобічно себе проявляючи творчістю чисельних художників. Збережені пам'ятки дають можливість окреслити панораму тогочасного малярства. Поступово, особливо в період другої половини XVI ст. ви зауважили, що в іконописцях пробуджується інтерес до відтворення реалій навколишнього світу, починають звертатися до портрету, пейзажу, побутових мотивів, що знаходять відображення передусім в іконах на теми Страшного Суду, страстей Христових. Розповідаючи про розвиток українського середньовічного іконопису, ми, звичайно не вичерпали і частки наявного матеріалу, що свідчить про мистецьку культуру українського народу в ті далекі часи, про зв'язки окремих пам'яток чи їх груп між собою, з мистецькою культурою інших народів. Ця праця є лише спробою, маленьким внеском до великої скарбниці українського сакрального мистецтва. І вона мала б стати поштовхом щоб у творах далекого минулого навчитися бачити і відчувати їх своєрідну красу, що розширює обрії духовності, поглиблює усвідомлення вагомості і значення внеску українського народу в національну і світову скарбницю культури.

Зміст

Вступ	3
Розділ I Джерела української ікони	
1. Призначення ікони.....	7
2. Розвиток української іконографії.....	13
3. Середньовічна українська ікона візантійського стилю.....	17
Розділ II Українська ікона періоду ренесансу XVI ст.	
1. Новий підхід до іконографії.....	25
2. Народна ікона.....	31

3. Іконопис Східної та Західної України.....	37
Висновки.....	49
Додатки.....	52
Список використаних джерел та літератури.....	60